

ભારતના ગરીબીમાં સબડતાં ગામડાંઓમાં સમૃદ્ધિની નવી લહેર

લ્લા એકાઉ વર્ષમાં ભારતમાં કોઈ ક્ષેત્ર જો સૌથી વધુ 'વિકાસ' થયો હોય તો તે છે કુગારો-ઘોધવારી. ઘનધાર્ય, શાકભાજી, ફળો અને દૂધ જેવી જીવન જરૂરિયાતની પ્રત્યેક વસ્તુના ભાવ આભ ફાડી રહ્યા છે. અસર મોંઘવારીએ ઉચ્ચ મધ્યમ વર્ષના લોકોની આંખોમાં પણ પાણી લાવી દીધાં છે,

હોટલાઈન

ભાલયંકર જીની

આધુનિક ખેતી પદ્ધતિ, ઐક્સ્પ્રિક પાકો, નવીનતમ ટેકનોલોજીનોઉપયોગ, જમીનની આસમાનને આંબતી કિંમતો, પાકી સડકો અને વિપુલ માર્કેટો અને રોજગારી યોજનાઓએ દેશના અતિરિયાલ વિસ્તારોની શક્તિ બદલી નાખી છે

આવી સ્થિતિમાં નીચલા મધ્યમ વર્ષની કે ગરીબોની હાલત કેવી હશે તે કળનું મુશ્કેલ નથી. પ્રશાસન નફ્કટાઇપૂર્વક કહી રહ્યું છે કે અનાજની અછત આ મોંઘવારી માટેનું મહત્વનું કરાશ છે. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના વિદર્ભના પેડ્ફો દાર્ઢણ ગરીબીમાં સબરી રહ્યા છે. સંઘાબંધ કિસાનોએ મોતને વહાલું કર્યું છે.

હેઠે બીજા એક દ્રશ્ય પર નજર નાખીએ. માત્ર ૨૦૦ ખોરડા અને ૧૦૦૦ જેટલા લોકોની વસતિ ધરાવતું એક ગામ. આજા ગામમાં મોતને વહાલું કર્યું છે.

સિસ્મેન્ટના પાકાં મકાનો છે. લગભગ બધા જ ઘરાં ટીવી, ફીજ, વોશિંગ મશીન અને એરક્નિશન સુખી છે. ગામમાં ૪૦ ટ્રૈક્ટર, ૧૫૦ દ્વિચક્કી વાહનો અને એક ઊંઝ જેટલી મોટર છે. ગામનું હાઈ છે. ગ્રામવાસીઓ દારા ચલાવવામાં આવતી દૂધ સહકારી મંડળી. ગ્રામની કંપાઓ જિંસ અથવા ટ્રેક્સૂટ પહેરીને, માથે દૂધના કેન ઊંચીને મિલક સેન્ટરમાં જાય છે. મંડળીમાં દરરોજ ૪,૮૦૦થી ૫,૫૦૦ વિટર જેટલું દૂધ બેગું થાય છે. દૂધ સહકારી મંડળી આ દૂધ આજુભાજુના કસભાઓઓએ વેચે છે. મંડળીએ વર્ષ ૨૦૦૬માં ૧૩ લાખ રૂપિયાની લોન લઈને એક મસમોદું મિલક કુલર પ્લાન્ટ નાખી દીધું છે, પરિણામે દૂધ બગડતું નથી.

ગ્રામજનોની આવકનો બીજો સ્ત્રોત છે ખેતી-બાગકામ. તેમણે ખેતી કરવા માટે ટપક

॥ અનુસંધાન ૧૧મે પાને ►

નબળી આંખો
ખાસ ઉપર

કોજાતી
ત્રિ-ફલાં

150
SINCE 1847

ખોજાતી
ત્રિ-ફલાં

30 વર્ષની ઉમર પછી, ત્રિ-ફલાં આંખયાણી આંખાની ચમક જણ તથા દાઢીમાં પૂરી થાય

KHOJATI
TRI-PHALAM

દી.વી. / શોમબુદ્ધને કારણે
આંખો પર પડતી તાણ,
પ્રદૂષણ, બળબળતી તડકી,
અનિદ્રાથી આંખોને નયાવય
તુપ અંજન દરરોજ આંખાં

પદ્ધતિ અપનાવી છે. તેમને ધાન્ય ઉગાડવા આભ સામે તાકીને બેસી નથી રહેવું પડતું. ગામની અડધેઅડી જમીન પર શ્રીય ઈરિગ્રેશન ટેકનિક લાગુ કરવામાં આવી છે. અહીં બટાટા, પાપૈયાં, દાડમ અને શાકભાજી ઉગાડવામાં આવે છે. ગામની સ્કૂલની પોતીડી વેબસાઈટ છે અને ૧૬ કમ્પ્યુટર 'નેશનલ લન્નિંગ પ્રોટ્રોન' સાથે જોડાયેલાં છે.

ના. આ કોઈ કલ્પના નથી. આ ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂસા જિલ્લાના ફોન્હપુરા પિલવાઈ ગામનું સાચકલું દરખ છે. એક દાયક પહેલાં ગામલાકોએ સ્વાનોય કલ્પના નહીં કરી હોય એવી જાહોજલાલી અહીં હિલોળા લઈ રહી છે. વાસ્તવમાં વર્ષ ૨૦૦૧માં આવેલા વિનાશક ભૂક્કપ પદ્ધી અહીનાં લોકો બાગકામ તરફ વળ્યા. તેમણે જેતી માર્ગ મફૂતિ પર આધાર રાખવાને બદલે ટપક પદ્ધતિ અપનાવી અને દૂધના વેચાણ માટે સહકારી મંડળીની સ્થાપના કરી. તેમનું આપોજન અને મહેનત ફળ્યા. ગરીબીમાં સભડતા ગામડાં માટે ફોન્હપુરા-પિલવાઈ ઉદાહરણરૂપ પુરવાર થયું છે.

સમગ્ર દેશમાં આ એક જ ગામ એવું નથી જે સમૃદ્ધિમાં આળોટી રહ્યું હોય. આવા અસંખ્ય ગામડા મહાત્મા ગાંધીએ જોયેલું દેશના ગ્રામ્ય વિસ્તારોનું સપનું પૂરું કરી રહ્યા છે. બલ્ક આ ગામોની જાહોજલાલી ગાંધીએ જોયેલા શમણામાં રંગ ભરી રહી છે એમ કહીએ તો તે વધારે પડતું નહીં ગણાય. આજે શહેરીજનો ભલે મૌઘવારીના ભરડામાં પીસાઈ રહ્યા હોય, ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં તેની જાગી અસર નથી વરતાઈ. આનું કારણ એ છે કે ડિસાનોએ અપનાવેલી જેતીની નવી પદ્ધતિ અને બાગકામ ઉપરાંત અન્ય વ્યવસાય. આવકના નવા સાધનો ઊભા કરવા તેમણે ધાન્ય ઉગાડવા સાથે મરદાં ઉંઠેર, માણીમારી, દૂર્ઘ સહકારી મંડળી જેવા વરસાઈ પર ઓછો આધાર રાખતા વ્યવસાયો અપનાવ્યા છે. ડિસાનોએ પાણી માટે આભ સામે મીટ માંડીને બેસી રહેવાને બદલે અચ્ય જળસરોત વિકસાયાં છે. જેતી કરવા નવી-નવી પદ્ધતિઓ અલમાં મૂકી છે. સાથે-સાથે આધુનિક યુગ સાથે કદમ મિલાવવા નવીનતમ ટેક્નોલોજીનો ઉપયોગ પણ કરી રહ્યા છે. દેશની ૭૨ ટકાથી પણ વધુ વસ્તિ ધરાવતા ૬,૩૮,૦૦૦ અંતરિયાળ વિસ્તારો પ્રગતિના પંથે છે.

મહારાષ્ટ્રના નાશિક પાસે આવેલા નાનકડા નાયગાંવનો એક ડિસાન અગાઉ માંત્ર બાજરા અને ઘઉં જેવા વરસાઈ આધારિત ધાન્ય જ ઉગાડતો હતો. આમાં તેના પરિવારનું ગુજરાન માંડ ચાલતું. ચારેક વર્ષ પહેલાં તેણે 'માઈકો સ્પ્રેકલ ઈરિગેશન સિસ્ટમ' અપનાવી. તેણે શાકભાજી ઉગાડવાનું શરૂ કર્યું. તેની સંઘળી પેદાશ એક નિકાસકાર સારા ભાવ આપી ખરીદી લે છે. આજે તે વર્ષે દઢકે છ લાખ રૂપિયા રળી લે છ તેની પુત્રી મુંબઈમાં ભાગે છે.

મદુરાઈના થેની પાસે આવેલા વલ્લિમલપુરમૂના વિશાળ ફાર્મહાઉસમાં અત્યાધુનિક કમ્પ્યુટર, ટ્રેડમિલ અને શહેરી શ્રીમંતો ઉપયોગમાં લે એવી મોટર ધરાવતો એક ધરતીપુત્ર અગાઉ ચા, ક્રોઝ અને શેરરી ઉગાડતો, પરંતુ જેનીની આબોહવા બારેખ માસ દ્રાક્ષને માફક આવે એવી છે. આ ડિસાન દ્રાક્ષ ઉગાડવાનું શરૂ કર્યું. આ વેકલ્પિક પાકે થેનીની સુરત બદલી નાખી. આજે આ ગામ ચોક્કસ બ્રાન્ડની દ્રાક્ષની પેદાશ માટેની વૈચિક રાજ્યાની બની ગયું છે. થેનીના ખેડૂતો વર્ષે દઢકે ૧૦,૦૦૦ ટન અંગુર પેદા કરે છે.

તેલંગાણાના અંતરિયાળ વિસ્તારમાં આવેલા મુર્છાડમાં લાલ જુવારના પાકે અહીના લોકોના ચહેરા પર લાલી પાથરી દીધી છે. ૧૯૮૦માં જુવાર ખરીદતી કંપનીઓએ અહીના ડિસાનો સામે બાધ-બેક ઓફર મૂકી. ત્યાર પછી અહીના ખેડૂતોએ પાંદ્રાવળીને નથી જોયું. પાયોગિક ધોરણે

વિસ્તારમાં વાર્ષિક ચાર લાખ ક્રિબન્ટલ જેટલી લાલ જુવાર પેદા થાય છે, તે દેશની જુવારની ૭૦ ટકા જરૂરિયાત પૂરી કરે છે.

માત્ર ૧૪,૦૦૦ લોકોની વસતિ પરાવતા મુખ્યમંડળમાં આજે ૩,૫૦૦ દિવયકી વાહનો, ૨૦ મોટર અને ૩૨ ટ્રેક્ટર છે. બધાં ઘરના રસોડાં આધુનિક બની ગયા છે. અહીનાં ખેડૂતો અન્ય ૨૫,૦૦૦ પરિવારોને આજીવિકા પૂર્ણ પાડે છે. ગામના યુવાનો મોબાઈલ ફોન વાપરે છે. તેમને નોકરીની શોધમાં શહેરની વાટ નથી પકડવી પડતી.

જ્યારે ઓંખધિઓ, ટૂથપેસ્ટ, સૌંદર્ય પ્રસાધનોમાં વપરાતા કુદીનાના તેલે બારાબંડીના ભૂમિપુરોનું જીવન બદલી નાખ્યું છે. અગાઉ બારાબંડીના ખેડૂતો ઘઉં અને ચોખાની ખેતી કરતા. પરંતુ માર્યાથી જુન દરમિયાન તેમના ખેતર હાલાં પડ્યાં રહેતા. કુદીનાની વિપુલ માગને જોતાં તેમણે આ મહિનાઓમાં કુદીનાનો પાક લેવાનો આરંભ કર્યો. કુદીનાના એક લિટર તેલ પાછળ કિસાનોને ૫૦૦થી ૫૭૫ રૂપિયા મળે. એક એકર જમીન પર ગણ માસમાં ૪૦ લિટર કુદીનાનું તેલ ઉત્પન્ન થઈ શકે. આ વૈકલ્પિક પાક બારાબંડી ખાતે આવેલા ચાંદોલી ગામના આર્થિક સમીકરણો બદલી નાખ્યા. અહીના જે ખેડૂતો પાસે નાની મોટર હતી તેમના ઘરના આગણે પોશ મોટર ઉભેલી દેખાય છે. આવો જ સિનારિયો મધ્ય પ્રદેશમાં પડ્ય જીવા મળે છે. બે વર્ષ પહેલાં સોયાબીનનો ભાવ ક્રિબન્ટલ દીઠ ૧૬૦૦ રૂપિયા હતો, તે અન્યારે ૨૮૦૦ રૂપિયા છે. જો એક કિસાન ૨૦૦ ક્રિબન્ટલ સોયાબીનનો પાક લે તો તેને વધારાની અદી લાખ રૂપિયા જેટલી આવક થાય. આજે સોયાબીનની ખેતી કરતાં મધ્ય પ્રદેશના ખેડૂતો મહાનગરવાસીઓની જેમ પ્રત્યેક દુઃખવી સુખ-સુવિધા ભોગવે છે.

ભૂમિપુરો માટે નવા-નવા પાક લેવાનું જેટલું જરૂરી છે, એટલું જ આવશ્યક છે તેનું વેચાડા. આ ઉપરાંત પાકની જાળવણી માટે હવામાનની આગાહી પણ સમયની માગ છે. આને માટે આધુનિક ટેકનોલોજીનો વધેલો વ્યાપ કિસાનો માટે આશીર્વિદ્રૂપ પુરવાર થયો છે. તેમને મોબાઈલ ફોન, લેપટોપના માધ્યમથી સમયસર છલામાનની આગાહી મળી રહે છે. ખેત પેદાશોના ભજાર ભાવ હવે તેમને માટે હાથવગાં છે. અંતરિયાળ વિસ્તારમાં બનાવવામાં આવેલી શહેરને જેડની પાકી સર્કો કિસાનોની ખેત પેદાશ જપાટાભેર બજાર સુધી પહોંચાડવામાં સહાયક બને છે. બેગલોર પાસે આવેલા બેલાંદુરના એક ખેડૂત ગામના તમામ કિસાનો કમ્યુટર વસાવે અંગી સુંભેશ ચલાયી હતી. આમ કરવા પાછળનો હેતુ હતો કિસાનો તેમની જમીનના મ્રમાણપત્રો કમ્યુટર પર મેળવી શકે. આ ઉપરાંત તેમને તેમની જમીનની સાચી કિમતનો પાકી અંદાજ મળી શકે. આ ભૂમિપુરની સુંભેશ સફળ થઈ. આજે બેલાંદુરમાં જમીનને લગતી તકરારોના મામલા નહીંવતું બની ગયાં છે.

અલબત્ત, આ સમૃદ્ધિ પાછળ પાક આયોજન કામ કરી રહ્યું છે. તેમણે જળ વ્યવસ્થાપન માટે ટ્રેક પદ્ધતિ અપનાવી છે. પરિણામે તેઓ વર્ષભરમાં ગણ પાક આસાનીથી પેદા કરી શકે

અંતરિયાળ વિસ્તારમાં આવેલી આધ્યક
 વૃદ્ધિમાં, સ્ત્રીઓનો ફાળોપણ નામોસૂનો નથી.
 તિરુવનતપુરમુના સીમાડે આવેલા સાંચિવિલા
 ગામની ૧૬ મહિલાઓએ સ્થાનિક
 અર્વાચવસ્થાને બદલી નાખી છે. રાજ્ય
 સરકારની 'કુદુમ્બશ્રી' નામની ગરીબી નિવારક
 યોજના ડેટન ચાલતી સ્ત્રીઓની સ્વયં-સહાય
 સંસ્થા 'કરુણા'ની આ સોણમાંથી એકેય મહિલા
 પગભર નહોતી. વર્ષ ૨૦૦૭માં 'કરુણા'ની
 સ્થાપના થઈ ત્યાર પછી પંચાયતે આપેલી એક
 લાખ રૂપિયાની લોન અને સ્થાનિક શાક બજારમાં
 જગ્યા ઉપરાંત બેન્ક લોન લઈને આ મહિલાઓએ
 કામ શરૂ કર્યું. તેમણે પેપર બોર્ડ, કપડાની
 ઘેલીઓ, ઓફિસ ફાઇલ, પેન, પેન્સિલ જેવી
 વસ્તુઓ બનાવવા માંચી. કુદુમ્બશ્રીનાં તેમને
 તકનીકી તાલીમ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી.
 પર્યાવરણને નુકસાન ન પહોંચાડતા તેમના
 ઉત્પાદનોની આજે ભારે માગ છે. પ્રત્યેક મહિલા
 મહિને બે હજાર રૂપિયા કમાય છે. ૧૮૮૮માં
 શરૂ થયેલી કુદુમ્બશ્રી યોજનામાં આજે ઉત્તીવામાં
 ગરીબ મહિલા સહ્યો છે. સમગ્ર એણિયામાં
 સ્ત્રીઓની સૌથી મોટી સ્વયં-સહાય યોજનામાં
 કુલ મળીને ૧, ૧૮૧ કરોડ રૂપિયાની બચત થાય
 છે, જ્યારે ૩, ૦૮૭ રૂપિયાની લોન ચૂકવવી
 માટે કરવામાં આવે છે.

દેશના ગામડાંઓમાં ઉડતી સમૃદ્ધિની
 છોળનો એક સ્ત્રોત છે જમીનની આખને
 ૧૨. આંબતી કિમત. બેગલોર આજે આઈટી
 કંપનીઓને રાજ્યધાની બની ગઈ છે. બેગલોર
 હાં પાસે આવેલા બેલાદુરની જાહોજલાલી આ
 એ કંપનીઓને આભારી છે. સ્થાનિક ભૂભિપુનો
 ૧૮ આઈટી કંપનીઓને તેમની જમીનનો મોટો ડિસ્કો
 હાઈ વેચીને કરોડો રૂપિયા ઊભા કરે છે. સ્વાભાવિક
 રીતે ૪ નાણાંની રેલમછેલ સાથે તેમની
 મુખ્ય છલનશૈલીમાં પણ સમગ્રપણે બદલાવ આવી
 છે. જાય. આવો જ સિનારિયો હરિયાણાના ગુગાંવ
 નિંમાં ખાતે આવેલા ઘાટા ગામમાં જોવા મળે છે. ગયા
 ૧૯૮૮ વર્ષ અધી રહેતા એક ડિસાને તેની એક એકર
 ઝડા જમીન એક ખાનગી બિલ્ડરને ૩.૫૦ કરોડ
 રૂપિયામાં વેચી. હવે તે વૈભવી ધરમાં રહે છે અને
 લક્જરી મોટરમાં ફરે છે. તેના સંતારો ગુગાંવના
 ઝડાનો મોલમાંથી જરીદી કરે છે અને બર્જ ખાય છે.
 દેશના રાષ્ટ્રીય શોજગાર યોજનાઓએ દેશના
 ૩૫૨૫ અંધારામાં ઘેરાયેલા અંતરિયાળ વિસ્તારોમાં
 દૃષ્ટિ રોશની રેલાવી છે. બે વર્ષ પહેલાં રાજ્યસ્થાનના
 '૧૨૫૫' આન્યા ગામની સરપણ શોભા ભારતાજે રાષ્ટ્રીય
 ... દૃષ્ટિ શોજગાર યોજના ડેટન મળેલા નાણાં એક તેમ
 ૧૫૨૦૮ બનાવવામાં વાપર્યા. હંગામી ઘોરણે રેન વોટર
 દૃષ્ટિ ... હાર્વેસ્ટિંગ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા ચેક ટેમમાં
 ૧૫૨૫ ફેરફાર કરવાથી ગામના તપાવની પાણી
 ૧૫૨૫ સંગ્રહવાળી ક્ષમતા વધી. ત્યાં છોડવાં રોપી
 દૃષ્ટિ હરિયાણી ફેલાવી દેવામાં આવી. આજે આ સ્થળ
 નાની જાળીનું પિકનિક પોર્ટ બની ગયું છે.
 ... હેઠળ તાજેતરમાં કરવામાં આવેલા એક અભ્યાસ
 દૃષ્ટિ ... તાજેતરમાં કરવામાં આવેલા એક અભ્યાસ
 મુજબ ૧૮૮૧માં દેશના ગ્રામવાસીઓની
 માધ્યાદીઠ આવક ૭, ૩૩૫ હતી તે વાર્ષિક ૨. ૫
 માધ્યાદીઠ આવક ૭, ૩૩૫ હતી તે વાર્ષિક ૨. ૫
 ટકાના દરે વધીને ૧૫, ૩૮૮ થવાની અપેક્ષા
 મુજબ ૩૫ હતી. અભ્યાસમાં વધુમાં દર્શાવવામાં આવ્યા પ્રમાણે
 ૧૫૨૦૮ વર્ષ ૨૦૦૧માં ગામડાંઓના ઊભી થતી આવક
 મુજબ ૩૫ હતી. ૩૫ હતી, જે વર્ષ
 ૧૫૨૦૮, ૦૦, ૦૦૦ કરોડ રૂપિયા
 વધી જશે. સંબંધિત સર્વકષણ ભારતના અંતરિયાળ
 વિસ્તારોમાં સમગ્રપણે આવેલું પ્રશંસનીય
 પરિવર્તન સૂચયે છે. આ જોતાં દેશના ગામડાંઓનું
 આવી ઉજાગળ હશે એ વાતમાં બે મત નથી.